

УДК 658.15

Оцінка умов забезпечення та стану фінансової рівноваги сільськогосподарського підприємства

Хромушина Л.А.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів
Сумського національного аграрного університету

У статті проведено теоретичне узагальнення методичних підходів до оцінки умов забезпечення та стану фінансової рівноваги підприємств. Представлено результати практичного застосування методичних підходів до оцінки умов забезпечення фінансової рівноваги на прикладі сільськогосподарського підприємства. Наведені результати оцінки стану фінансової рівноваги сільськогосподарського підприємства.

Ключові слова: фінансова рівновага, фінансовий стан, методичні підходи, оцінка фінансової рівноваги, забезпечення фінансової рівноваги.

Хромушина Л.А. ОЦЕНКА УСЛОВИЙ ОБЕСПЕЧЕНИЯ И СОСТОЯНИЯ ФИНАНСОВОГО РАВНОВЕСИЯ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОГО ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье проведено теоретическое обобщение методических подходов к оценке условий обеспечения и состояния финансового равновесия предприятий. Представлены результаты практического применения методических подходов к оценке условий обеспечения финансового равновесия на примере сельскохозяйственного предприятия. Приведены результаты оценки состояния финансового равновесия сельскохозяйственного предприятия.

Ключевые слова: финансовое равновесие, финансовое состояние, методические подходы, оценка финансового равновесия, обеспечение финансового равновесия.

Khromushyna L.A. ESTIMATION OF TERMS OF PROVIDING AND STATE OF FINANCIAL EQUILIBRIUM OF AGRICULTURAL ENTERPRISE

The theoretical generalization of the existing methodical approaches to the assessment of the conditions of provision and the state of the financial equilibrium of enterprises is carried out in the article. The results of practical application of methodical approaches to assess the conditions for ensuring financial equilibrium are presented on the example of an agricultural enterprise. The results of an assessment of the financial equilibrium of an agricultural enterprise are presented.

Keywords: financial equilibrium, financial state, methodical approaches, estimation of financial equilibrium, providing of financial equilibrium.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Прояви фінансової кризи у діяльності підприємств вимагають від менеджменту прийняття ефективних управлінських рішень. Ефективність таких рішень визначається можливістю та здатністю забезпечити підприємству фінансову стабільність, яка багатьма науковцями пов'язується з досягненням фінансової рівноваги. Фінансова рівновага натеper визнана дослідниками як необхідна і важлива передумова зростання ринкової вартості підприємства у перспективі. Фінансова рівновага стає окремим об'єктом управління у фінансовому менеджменті. Оскільки фінансова рівновага є багатоаспектним поняттям із погляду теорії, то і процедура її оцінки має бути всебічною та комплексною, що сприятиме прийняттю необхідних та правильних управлінських рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питань, пов'язаних із забезпеченням умов та оцінкою стану фінансової рівноваги, присвячено значну кількість наукових праць багатьох відомих дослідників, зокрема І.В. Зятковського, М.В. Романіва, О.О. Терещенка, М.Д. Білик, Л.А. Костирко та ін.

Водночас у наукових колах триває активна дискусія щодо методичних підходів до оцінки умов забезпечення та стану фінансової рівноваги. Тому узагальнення наявних методів та моделей оцінки фінансової рівноваги, їх практична апробація є актуальними та значущими та сприятимуть підвищенню якості фінансового менеджменту в загальній системі управління підприємством.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є узагальнення та викладення результатів практичного засто-

сування наявних методів та моделей оцінки умов забезпечення та стану фінансової рівноваги підприємства.

Для проведення дослідження необхідно:

1) узагальнити та охарактеризувати наявні методичні підходи щодо оцінки умов забезпечення та рівня фінансової рівноваги підприємств;

2) провести практичне застосування методичних підходів щодо оцінки умов забезпечення та стану фінансової рівноваги підприємства;

3) узагальнити результати практичного застосування методичних підходів щодо оцінки умов забезпечення фінансової рівноваги та оцінки її стану (рівня).

Виклад основного матеріалу дослідження. Стан фінансової рівноваги підприємства сучасна фінансова наука розглядає як певний стан, який віддзеркалює спроможність підприємства забезпечити виконання своїх фінансово-майнових зобов'язань перед іншими господарськими суб'єктами завдяки правильно організованій роботі зі власними засобами, за рахунок оптимальної структури активів підприємства, ефективності їх використання та правильно сформованих пасивів. Оцінка умов забезпечення фінансової рівноваги підприємства є однією з найважливіших характеристик його фінансового стану, яка пов'язана із загальною фінансовою структурою підприємства, його залежністю від кредиторів та інвесторів.

Загальновідомим способом оцінки умов забезпечення фінансової рівноваги підприємства є визначення відповідності окремих позицій балансу вимогам «золотого правила фінансування» [1, с. 21; 2, с. 116]. Зміст його полягає в необхідності узгодження строків, на які мобілізуються фінансові ресурси, зі строками, на які вони вкладаються в реальні або фінансові інвестиції. «Золоте правило фінансування» називають також «золотим банківським правилом». За цим правилом фінансовий капітал має бути мобілізований на строк, не менший від того, на який цей капітал вкладається у необоротні та оборотні активи підприємства. Дотримання вимог «золотого правила фінансування» забезпечує підприємству стабільну ліквідність і платоспроможність. Під час використання «золотого правила фінансування» варто керуватися двома умовами, які виражають його зміст:

– довгострокові активи/довгострокові пасиви ≤ 1 ;

– короткострокові активи/короткострокові пасиви ≥ 1 .

Ще одним методичним підходом до оцінки умов забезпечення фінансової рівноваги, на нашу думку, може бути оцінка того, наскільки підприємство дотримується так званого «золотого правила розвитку підприємства, або «золотого правила економіки». Це правило дає змогу дійти висновків про позитивний або негативний економічний розвиток підприємства з погляду досягнення кінцевої мети діяльності – отримання прибутку. Позитивний економічний розвиток підприємства є неможливим без встановлення стану фінансової рівноваги.

Зміст «золотого правила розвитку підприємства» виражається умовою:

$$T_{\text{п}} > T_{\text{в}} > T_{\text{а}} > 100\%,$$

де $T_{\text{п}}$ – темп зростання прибутку підприємства, %;

$T_{\text{в}}$ – темп зростання виручки від продажу продукції (робіт, послуг), %;

$T_{\text{а}}$ – темп зростання сукупних активів підприємства, %.

Перша частина наведеної нерівності ($T_{\text{а}} > 100\%$) трактується як нарощення економічного потенціалу і масштабів діяльності підприємства; друга частина ($T_{\text{в}} > T_{\text{а}}$) – як необхідність забезпечення підвищення ефективності використання усіх наявних ресурсів підприємства; третя частина ($T_{\text{п}} > T_{\text{в}}$) – як відносне зниження витрат виробництва й обігу (за рахунок того, що прибуток підприємства зростає швидше, ніж обсяг реалізації продукції і сукупний капітал) [3, с. 373].

Оскільки стан фінансової рівноваги передбачає, що грошові надходження підприємства дорівнюють або перевищують потребу в капіталі для виконання платіжних зобов'язань, то оцінювати рівень фінансової рівноваги підприємства можна на основі рівняння базової моделі, яка передбачає, що сума початкового стану ліквідних активів, виручки від реалізації продукції, надходжень від інвестиційної та фінансової діяльності має дорівнювати сумі поточних виплат у межах операційної, інвестиційної діяльності, розмірів погашення (та обслуговування) заборгованості, виплати дивідендів і кінцевого розміру резервів [4, с. 113–114].

На наш погляд, змістовною та ґрунтовною є методика оцінки, а точніше – визначення типу фінансової рівноваги підприємства, запропонована д. е. н. Л.А. Костирко. Ця методика заснована на моделюванні шістьох ситуацій фінансової рівноваги та умов їх реалізації.

Для встановлення типу фінансової рівноваги передбачається використання таких індикаторів, як ліквідність, фінансова стійкість та рентабельність. Основними типами фінансового стану підприємства з позиції його фінансової рівноваги за цим підходом є ідеальний стан; стан статичної рівноваги; стан назрівання фінансової кризи; фінансова криза (першого, другого та третього ступенів) [5].

Практичне застосування вищенаведених методичних підходів до оцінки умов забезпечення та рівня фінансової рівноваги нами було здійснено на прикладі СТОВ «Хлібороб» Лебединського району Сумської області. У табл. 1 представлено результати оцінки дотримання «золотого правила фінансування» СТОВ «Хлібороб».

Встановлено, що протягом періоду дослідження підприємство дотримувалося «золотого правила фінансування», що свідчить про забезпечення умов для досягнення певного рівня фінансової рівноваги.

Другим етапом оцінки умов забезпечення фінансової рівноваги є дослідження дотримання підприємством «золотого правила розвитку підприємства». У табл. 2 представлено комплекс відповідних розрахованих показників.

Очевидно, що протягом досліджуваного періоду має місце збільшення темпів росту прибутку, виручки та авансовано капіталу, що можна загалом оцінити позитивно.

Далі доцільно провести співставлення наведених у табл. 2 показників темпів росту відповідно до умов «золотого правила розвитку» (табл. 3).

За даними табл. 3 можемо дійти висновку про те, що протягом досліджуваного періоду виконувалася лише перша нерівність ($T_A > 100\%$), що вказує на нарощення економічного потенціалу і масштабів діяльності підприємства та заслуговує позитивної оцінки.

Друга умова ($T_B > T_A$) виконується у 2015–2016 рр., тобто у ці роки забезпечується

Таблиця 1

Показники оцінки дотримання «золотого правила фінансування» СТОВ «Хлібороб»

Показники	Роки			Оцінка дотримання
	2014	2015	2016	
Перший критерій: <i>Довгострокові активи/Довгострокові пасиви</i> ≤ 1				
Довгострокові активи, тис. грн.	3916,0	8010,0	14 281,0	Дотримано
Довгострокові пасиви, тис. грн.	64 220,0	81 421,0	112 628,0	
Співвідношення довгострокових активів і довгострокових пасивів	0,06	0,09	0,13	
Другий критерій: <i>Короткострокові активи/Короткострокові пасиви</i> ≥ 1				
Короткострокові активи, тис. грн.	96 255,0	137 930,0	252 946,0	Дотримано
Короткострокові пасиви, тис. грн.	35 881,0	64 462,0	154 553,0	
Співвідношення короткострокових активів і короткострокових пасивів	2,7	2,1	1,6	

Джерело: розраховано за даними звітності ф. № 1 СТОВ «Хлібороб»

Таблиця 2

Розрахункові показники оцінки дотримання «золотого правила розвитку» СТОВ «Хлібороб»

Показники	2014 р.	2015 р.	2016 р.	Відхилення 2016 р. від 2014 р.
Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування, тис. грн.	7725,0	11 959,0	22 325,0	14 600,0
Темп росту прибутку до оподаткування (ТП), %	53,7	154,8	186,7	133,0 п.в.
Чистий дохід (виручка) від реалізації, тис. грн.	21 004,0	38 941,0	94 386,0	73 382,0
Темп росту обсягу реалізації (ТВ), %	70,8	185,4	242,4	171,6 п.в.
Середній розмір капіталу, тис. грн.	83 371,5	123 055,5	206 583,5	123 212,0
Темп росту авансованого капіталу (ТА), %	125,2	147,6	167,9	42,7 п.в.

Джерело: розраховано за даними звітності ф. № 1, № 2 СТОВ «Хлібороб»

ефективне використання усіх наявних ресурсів підприємства.

Третя частина «золотого правила розвитку підприємства» ($T_n > T_b$) не виконується протягом досліджуваного періоду, що зумовлено

відставанням темпів зростання прибутку від темпів зростання обсягу реалізації, що зумовлено зростанням витрат.

Об'єднавши всі три складники умови «золотого правила розвитку підприємства», зазна-

Таблиця 3

Оцінка рівня дотримання умов «золотого правила розвитку» СТОВ «Хлібороб»

Умови «золотого правила розвитку»	Оцінка дотримання умови «золотого правила розвитку»		
	2014 р.	2015 р.	2016 р.
ТА (%) > 100%	125,2 > 100 дотримано	147,6 > 100 дотримано	167,9 > 100 дотримано
ТВ (%) > ТА (%)	70,8 < 125,2 не дотримано	185,4 > 147,6 дотримано	242,4 > 167,9 дотримано
ТП (%) > ТВ (%)	53,7 < 70,8 не дотримано	154,8 < 185,4 не дотримано	186,7 < 242,4 не дотримано

Джерело: власні дослідження за даними звітності ф. № 1, № 2 СТОВ «Хлібороб»

Таблиця 4

Показники базової моделі та оцінка дотримання фінансової рівноваги СТОВ «Хлібороб»

Назва показника	тис. грн.	Назва показника	тис. грн.
2014 р.			
Початковий стан резервів ліквідності	16,0	Поточні виплати в межах операційної діяльності	62 314,0
Виручка від реалізації продукції, повернення авансів, цільове фінансування та ін. надходження	59 905,0	Інвестиційні витрати	19,0
		Погашення заборгованості	14 341,0
Надходження від фінансової діяльності	16 785,0	Кінцевий обсяг резервів ліквідності	32,0
Усього	76 706,0	Усього	76 674,0
Висновок: рівність базової моделі фінансової рівноваги виконується – 76 706,0 ≥ 76 674,0			
2015 р.			
Початковий стан резервів ліквідності	32	Поточні виплати в межах операційної діяльності	82 868,0
Виручка від реалізації продукції, повернення авансів, цільове фінансування та ін. надходження	68 674,0	Погашення заборгованості	5019,0
		Кінцевий обсяг резервів ліквідності	6
Зміна валютних курсів	2733,0		
Усього	87 893,0	Усього	87 893,0
Висновок: рівність базової моделі фінансової рівноваги виконується – 87 893,0 = 87 893,0			
2016 р.			
Початковий стан резервів ліквідності	6,0	Поточні виплати в межах операційної діяльності	292 802,0
Виручка від реалізації продукції, повернення авансів, цільове фінансування та ін. надходження	292 853,0	Кінцевий обсяг резервів ліквідності	57,0
Усього	292 859,0	Усього	292 859,0
Висновок: рівність базової моделі фінансової рівноваги виконується – 292 859,0 = 292 859,0			

Джерело: складено за даними звітності ф. № 3 СТОВ «Хлібороб»

чимо, що у 2014 р. має місце низький рівень дотримання цього правила; у 2015–2016 рр. – правило дотримується частково.

Таким чином, абсолютного виконання «золотого правила розвитку підприємства» не спостерігається, проте з огляду прибутковості підприємства умовно можна зазначити про позитивну динаміку його економічного розвитку та наявність умов забезпечення стану фінансової рівноваги підприємства.

Показники та результати оцінки стану фінансової рівноваги на основі базової моделі представлено у табл. 4.

Отже, за цією моделлю з позиції балансування вхідних та вихідних грошових потоків підприємство перебуває у стані фінансової рівноваги.

Визначено тип фінансової рівноваги СТОВ «Хлібороб» на основі моделювання ситуацій фінансової рівноваги за методикою, запропонованою д. е. н. Л.А. Костирко (табл. 5).

Отже, підприємство перебуває в ідеаль-

ному стані протягом 2014–2016 рр., який характеризується розширеним відтворенням та ефективним використанням капіталу протягом досліджуваного періоду.

Побудована матрична модель оцінки взаємозв'язку елементів фінансової рівноваги з ліквідності та рентабельності за цією методикою вказує на такий фінансовий стан підприємства, що відповідає сталому його розвитку з перспективним збереженням його вартості (табл. 6).

Таким чином, підприємство перебуває у стані перспективної ліквідності та фінансової стійкості, сталого розвитку з перспективним збереженням вартості підприємства, тобто у стані відносної фінансової рівноваги.

Результати проведеної оцінки умов забезпечення та рівня фінансової рівноваги на прикладі конкретного сільськогосподарського підприємства на основі різних методичних підходів за своїми параметричними характеристиками загалом вказують на наявність умов для забезпечення фінансової рівноваги,

Таблиця 5

Результати моделювання ситуації фінансової рівноваги СТОВ «Хлібороб»

Роки	Ситуація			Характеристика ситуації	Діагноз фінансового стану
	Стан ЧА	Індикатори П, СК	Умови фінансової рівноваги		
2014, 2015, 2016	ЧА+	П+, СК+	$A - ДЗ - КЗ > СК,$ $ВК > СК,$ $П > 0$	Розширене відтворення. Ефективне використання капіталу. Забезпечення зростання вартості підприємства.	Ідеальний стан
ЧА – чисті активи; П – прибуток; СК – статутний капітал; А – активи; ДЗ – довгострокові зобов'язання; КЗ – короткострокові зобов'язання; ВК – власний капітал; «+», «0», «-» – позитивне, нульове та від'ємне значення чистих активів, прибутку.					

Джерело: власні дослідження за методикою Л.А. Костирко [5]

Таблиця 6

Матрична модель оцінки взаємозв'язку елементів фінансової рівноваги з ліквідності та рентабельності СТОВ «Хлібороб», 2014–2016 рр.

Сценарій другої фінансової рівноваги (з ліквідності)	Ситуація першої фінансової рівноваги (з рентабельності)	
		І. Ідеальний стан: $A - ДЗ - КЗ > СК,$ $ВК > СК,$ $П > 0$
II. Стан перспективної ліквідності та фінансової стійкості: $ЧОК > 0,$ $ПФП > 0,$ $ГК \geq 0.$	Сталий розвиток із перспективним збереженням вартості підприємства. Відносна фінансова рівновага.	
ЧОК – чистий оборотний капітал; ПФП – поточні фінансові потреби; ГК – грошові кошти; П – прибуток; СК – статутний капітал; А – активи; ДЗ – довгострокові зобов'язання; КЗ – короткострокові зобов'язання; ВК – власний капітал.		

Джерело: власні дослідження за методикою Л.А. Костирко [5]

а також на досягнення певного рівня фінансової рівноваги, а саме – відносної фінансової рівноваги.

Висновки з цього дослідження. На нашу думку, всебічна та комплексна оцінка умов забезпечення та стану фінансової рівноваги може дати найбільш достовірні та об'єктивні результати, які сприятимуть прийняттю ефективних управлінських рішень у про-

цесі фінансового менеджменту, можуть бути використані у фінансовому плануванні та прогнозуванні діяльності підприємства. Перспективними напрямками подальших досліджень мають стати проблеми забезпечення та оцінки фінансової рівноваги підприємств з урахуванням як галузевих особливостей діяльності підприємств, так і організаційно-правової форми функціонування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Зятковський І.В. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: навч. посіб. / [І.В. Зятковський, Л.І. Зятковська, М.В. Романів]; Західноукр. екон.-правн. ун-т. – Чернівці: Золоті литаври, 2007. – 274 с.
2. Терещенко О.О. Фінансова санація та банкрутство підприємств: навч. посіб. / О.О. Терещенко. – К.: КНЕУ, 2004. – 412 с.
3. Білик М.Д. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / М.Д. Білик, О.В. Павловська, Н.М. Притуляк, Н.Ю. Невмержицька. – К.: КНЕУ, 2005. – 592 с.
4. Терещенко О.О. Управління фінансовою санацією підприємств: посіб. для студ. вищ. навч. закл. – К.: КНЕУ, 2011. – 141 с.
5. Костирко Л.А. Діагностика фінансової рівноваги господарюючого суб'єкта: оцінка підходів, методи, моделі, вибір рішень / Л.А. Костирко. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/VSUNU/2008_10_2/kostirko.pdf.